

Ο αρχαίος αργαλειός (κάθετος αργαλειός με βάρη)

Ι. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 113, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Η σειρά των υφαντικών εργασιών, όπως σώζεται από μελανόμορφη λήκυθο των μέσων του 6ου αι. π.Χ. (εδώ σε ανάπτυγμα). Από αριστερά: Η κατασκευή της πρώτης άστριφτης κλωστής, στη συνέχεια δυο γυναίκες διπλώνουν το έτοιμο ύφασμα, κατόπιν μια άλλη γνέθει ενώ η άλλη κατασκευάζει πάλι την πρώτη άστριφτη κλωστή. Ακολουθεί αργαλειός και τέλος το ζύγισμα του μαλλιού. Νέα Υόρκη, Metropolitan Museum

Ο αρχαίος αργαλειός (κάθετος αργαλειός με βάρη)

Κατηγορία

Καθημερινή ζωή - Υφαντική

Γενική εισαγωγή

Ως αργαλειός νοείται οποιαδήποτε μέθοδος ή μηχανισμός που χρησίμευε για το τέντωμα των στημονιών ώστε να περνούν ανάμεσά τους τα υφάδια. Σχηματικά οι τύποι των αργαλειών στις περιοχές της Μεσογείου, της Μέσης Ανατολής και της Ευρώπης είναι ο οριζόντιος αργαλειός εδάφους, ο κάθετος αργαλειός και ο κάθετος αργαλειός με βάρη. Ο κάθετος αργαλειός παρουσιάζεται το 16^ο αιώνα στην Αίγυπτο σε αντικατάσταση του οριζόντιου αργαλειού, αλλάζοντας την κατεύθυνση των στημονιών που τώρα τεντώνονται κάθετα προς το έδαφος μεταξύ δύο δοκαριών, ενώ προστίθεται επίσης και ένα σταθερό πλαίσιο. Η ευκολία του στημονιάσματος στον κάθετο αργαλειό, σε συνδυασμό με την άνετη στάση του υφαντή πρέπει να είναι οι λόγοι της αντικατάστασης του οριζόντιου αργαλειού από τον κάθετο.

Περιγραφή - μορφολογία / Συνοδευτικά εργαλεία - αντικείμενα

Ο κάθετος αργαλειός με βάρη αποτελεί τον κύριο τύπο αργαλειού της κλασικής αρχαιότητας, αλλά ταυτόχρονα και της προϊστορικής εποχής στον ελλαδικό χώρο.

Διαμορφώνονταν από δύο κάθετα δοκάρια, τους *ιστόποδες*, και από ένα οριζόντιο που ένωνε τα δύο κάθετα στην επάνω άκρη τους, το *αντίον*. Επάνω σ' αυτό το οριζόντιο δοκάρι στερεώνονταν τα *στημόνια* τα οποία τεντώνονταν με μία σειρά από βάρη, τις *αγνύθες*, στο κάτω άκρο τους. Από τις δύο σειρές των στημονιών, η μία σειρά περιττών αριθμών 1, 3, 5, κτλ. έμενε ακίνητη με τη βοήθεια του *κανόνα*, ενώ η δεύτερη άρτια σειρά στημονιών 2, 4, 6, κτλ. προσαρμοσμένη στο δεύτερο *κανόνα ή κάλαμο*, μετακινούνταν μπρος και πίσω ώστε να σχηματίζεται κάθε φορά το άνοιγμα για να περνά η κλωστή, το *υφάδι* (εικ. 69). Η λέξη *κανών* αναφέρεται πιθανόν και στα δύο οριζόντια καντάρια του αργαλειού, ενώ ο δεύτερος κανών στον οποίο προσαρμόζονται οι θηλιές από τα στημόνια και ο οποίος μετακινείται

μπρος και πίσω, ονομάζεται **καικάλαμος**. **Μίτοι** ονομάζονται οι θηλιές μέσω των οποίων στερεώνεται η μία σειρά στημονιών στο δεύτερο κανόνα ή κάλαμο.

Η ύφανση στον κάθετο αργαλειό γινόταν από κάτω προς τα πάνω, ενώ το έτοιμο ύφασμα τυλιγόταν γύρω από το επάνω δοκάρει το οποίο είχε κυλινδρική διατομή για να τυλίγεται γύρω του το έτοιμο ύφασμα. Η **σαΐτα**, **κερκίς**, με την τυλιγμένη κλωστή το **πηνίον**, είναι το βασικό εργαλείο διαπλοκής των στημονιών και των υφαδιών. Στην κλασική Ελλάδα η σαΐτα είχε απλούστατη μορφή, καθώς επρόκειτο για ένα μικρό ραβδί, με τις κλωστές τυλιγμένες κάθετα ή διαγώνια επάνω σ' αυτό στον άξονα. Πιθανόν ως σαΐτα να χρησιμοποιούνταν το ίδιο το στέλεχος του αδραχτιού. Τέλος ορισμένα ακόμη βασικά εργαλεία του αργαλειού ήταν η **σπάθη**, με τη μορφή σπαθιού, μέσω του οποίου χτυπούσε η υφάντρα προς τα πάνω το υφάδι, και οι **αγνύθες**.

Ο κάθετος αργαλειός δεν είναι κάθετα τοποθετημένος, αλλά υπό κλίση και τα στημόνια του χωρίζονται σε δύο σειρές: 1,3,5, κτλ. και 2,3,4 κτλ. Η μία λοιπόν σειρά περνά έξω από τον κανόνα και η δεύτερη κρέμεται κάθετα, δημιουργώντας έτσι μεταξύ τους ένα πρώτο φυσικό άνοιγμα, ενώ το δεύτερο σχηματίζεται με τη μετακίνηση του κανόνα μπροστά. Οι κανόνες του αργαλειού στηρίζονταν σε προεξοχές, πασσάλους ή φούρκες στις δύο κάθετες δοκούς. Οι παραστάσεις των αρχαίων αγγείων (εικ. 75, 76, 77, 79, 80) εικονίζουν αργαλειούς υπό κλίση και σε ορισμένες φαίνονται δύο σειρές αγνυθών μπρος και πίσω.

Η προβληματική σχετικά με τον αργαλειό

Ένα σύνολο από παραστάσεις της αγγειογραφίας μας βοηθά να διαμορφώσουμε μία εικόνα για τον αρχαίο αργαλειό, τη μορφή και τη λειτουργία του.

Τα προβληματικά ζητήματα γύρω από τον αργαλειό αφορούν:

- το πόσα στημόνια δέχονταν μία αγνύθα: Η άποψη που επικρατεί είναι ότι δέχονταν περισσότερα του ενός.
- Οι αγνύθες κρέμονταν σε μία σειρά ή σε δύο;: πρόκειται για ένα ζήτημα πολύ σημαντικό που έχει να κάνει με τη σταύρωση και τη μηχανοποίηση.

Υπήρχε ή όχι στους αρχαίους αργαλειούς ο δεύτερος κανόνας στον οποίο θα ήταν στερεωμένη η δεύτερη σειρά στημονιών με θηλιές, γεγονός που διαμορφώνει το δεύτερο άνοιγμα;: Η Τζαχίλη σημειώνει πως παρά τις αντιφατικές μαρτυρίες, οι ερευνητές σήμερα συμφωνούν με την ύπαρξη του δεύτερου κανόνα με τις θηλιές, μία τεχνική βελτίωση που είναι αδύνατο να μην ήταν γνωστή στην κλασική Ελλάδα. Υπέρ της ύπαρξης του δεύτερου κανόνα συνηγορεί και το σχετικό χωρίο του Ευριπίδη:

«δεν θα περνώ μπρος πίσω τρεχατά τη γρήγορη σαΐτα μου στους αργαλειούς της Ίδας»
(Τρωάδες 199-200).

Που σημαίνει ότι υπήρχαν δύο ανοίγματα απ' όπου η σαΐτα πήγαινε και ερχόταν, γεγονός το οποίο επιτυγχάνεται μόνο με το δεύτερο κανόνα και τις θηλιές.

Ο κάθετος αργαλειός με βάρη είναι αργαλειός πλατύς και τον χειρίζονται συνήθως μία ή δύο υφάντρες που πηγαινοέρχονται. Όσες μάλιστα φορές παριστάνονται στα αγγεία δύο υφάντρες, αυτή στα δεξιά είναι που κρατάει στο χέρι τη σαΐτα, ενώ αυτή στ' αριστερά είναι που χτυπάει το υφάδι προς τα πάνω. Μάλλον η βασική υφάντρα είναι αυτή στα δεξιά, αυτή

δηλαδή που περνά τη σαΐτα και πηγαινοέρχεται όρθια, ενώ η δεύτερη είναι μάλλον η βοηθός ή μαθητευόμενη της.

Περισσότερες Εικόνες

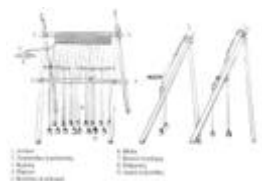
Ι. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 122, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Σφονδύλια από την Ευτρηση της Βοιωτίας. Πρώτη σειρά πρωτοελλαδικά, δεύτερη μεσοελλαδικά, υστεροελλαδικά.

Ι. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 143, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Ο αργαλειός της Κίρκης. Παριστάνεται σχηματικά με τα κύρια του στοιχεία: τους δυο ιστόποδες, το αντίον, τα στημόνια με τις αγνύθες και τους δυο κανόνες με τη σαΐτα. Βοιωτικός σκύφος του 4ου αι. π.Χ. Οξφόρδη, Ashmolean Museum

Ι. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 157, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Σχέδιο και διάγραμμα λειτουργίας του κάθετου αργαλειού με βάρη. Σημειώνονται οι αρχαίες ονομασίες.

Ι. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 163, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Ένας κάθετος αργαλειός με βάρη. Φαίνονται καθαρά τα κύρια μέρη του αργαλειού, οι δυο κάθετοι δοκοί, οι δυο κανόνες, οι τρεις σαΐτες, η σειρά των αγνύθων όπου δένονται ανά τέσσερα τα στημόνια. Δυο όρθιες υφάντρες υφαίνουν: η μια περνά τη σαΐτα, η δεύτερη χτυπά επάνω τα υφάδια. Μελανόμορφη οινοχόη, π.540π.Χ. Νέα Υόρκη, Metropolitan Museum

Ι. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 164, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Βοιωτικός σκύφος με παράσταση του αργαλειού της Κίρκης. Συλλογή Hoppon and Gallatin

Ι. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 164, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Βοιωτικός σκύφος με παράσταση του αργαλειού της Κίρκης. Συλλογή Robinson

Ι. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 165, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Κρατήρας από το Pistisici. Ο αργαλειός φαίνεται από το πλάι με τα στημόνια που κρέμονται σε δυο σειρές. 5ος αι.π.Χ.

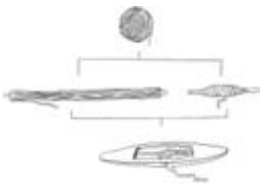
I. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 166, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Ερυθρόμορφη υδρία με παράσταση αργαλειού. Φαίνονται τα στηρίγματα των δυο ιστόποδων, μια σειρά αγνύθων και το αντίον. π.430π.Χ. Συλλογή Robinson, Baltimore.

I. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 167, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Σχέδιο από μελανόμορφο κορινθιακό αγγείο με παράσταση δυο αργαλειών. Στον ένα δουλεύουν δυο υφάντρες, στον άλλο μια. π.600π.Χ. Μουσείο Κορίνθου

I. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 177, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Οι σαΐτες, δηλαδή, το όργανο με το οποίο περνά η κλωστή ανάμεσα από τα στημόνια και σχηματίζει το υφάδι, εξελίχθηκαν προς δυο βασικές κατευθύνσεις από το αρχικό κουβαράκι. Η μία κατεύθυνση είναι όταν το νήμα τυλίγεται οριζόντια προς το εσωτερικό ξύλο που αποτελεί τον άξονα, δηλαδή παράλληλα με αυτόν. Στην περίπτωση αυτή είναι βολικό το σχήμα για την ύφανση, γιατί η σαΐτα περνά εύκολα ανάμεσα από το άνοιγμα που σχηματίζουν οι δυο σειρές των στημονιών. Ωστόσο, δύσκολα ξετυλίγεται. Στη δεύτερη, το νήμα τυλίγεται κάθετα προς τον άξονα, οπότε ξετυλίγεται μεν πιο εύκολα, αλλά δημιουργεί όγκο και δυσκολεύει το πέρασμα. Στα νεότερα χρόνια το πρόβλημα λύθηκε όταν τοποθετήθηκε η σαΐτα της δεύτερης μορφής εντός μιας ξύλινης θήκης με μακριά και λεπτή μορφή που περνά εύκολα από το άνοιγμα, ενώ το νήμα που είναι μέσα, τυλιγμένο κάθετα προς τον άξονα, ξετυλίγεται εύκολα. Οι σαΐτες των αρχαίων αργαλειών που βλέπουμε στα αγγεία είναι συχνότερα της δεύτερης κατηγορίας.

I. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 180, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Αγνύθες της κλασικής περιόδου διαφόρων τύπων από την Ολυνθο. Μέσα 4ου αι. π.Χ.

I. Τζαχίλη, "Υφαντική και Υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000π.Χ.", 181, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997

Αγνύθα με χάλκινο κρίκο, όπου δένονταν τα στημόνια. Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο